

РОЗПОДІЛ ТИПОЛОГІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ У ОСІБ З ОБМЕЖЕНИМИ ФІЗИЧНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

Гончаренко М.С., Миргород І.М.
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Харків, Україна

У статті досліджуються особливості розподілу типологічних показників у осіб з обмеженими фізичними можливостями у різних умовах навчання. Дослідження підтверджує необхідність врахування розподілу типологічних показників при плануванні оздоровчих заходів та корекції стану здоров'я у осіб з обмеженими фізичними можливостями. Інтеграція в суспільство осіб з обмеженими фізичними можливостями, їх валеопсихологічна та педагогічна підтримка є обов'язковою складовою валеологічної політики, особливо в умовах сучасної системи освіти. Досліджено кореляційні залежності між деякими психофізичними показниками осіб з обмеженими фізичними можливостями.

Ключові слова: особи з особливими фізичними можливостями, типи гемодинаміки, кровообігу, темпераменту.

В статье исследуются особенности распределения типологических показателей у лиц с ограниченными физическими возможностями в разных условиях обучения. Исследование подтверждает, необходимость учета распределения типологических показателей при планировании оздоровительных мероприятий и коррекции состояния здоровья у лиц с ограниченными физическими возможностями. Интеграция в общество лиц с ограниченными физическими возможностями, их валеопсихическая и педагогическая поддержка является обязательной составляющей валеологической политики, особенно в условиях современной системы образования. Исследованы корреляционные связи между некоторыми психофизическими показателями у лиц с ограниченными физическими возможностями.

Ключевые слова: лица с ограниченными физическими возможностями, типы гемодинамики, типы кровообращения, типы темперамента.

Features of distribution of typological indicators at persons with limited physical possibilities in different conditions of training are investigated in the article. Research confirms, necessity of the account of distribution of typological indicators at planning of improving actions and correction of a state of health at persons with the limited physical possibilities. Integration into a society of persons with the limited physical possibilities, their valeophysical and pedagogical support is obligatory part of valeological policy, especially in the conditions of a modern education system. Correlation communications between some psychophysical indicators at persons with the limited physical possibilities had investigated.

Keywords: persons with the limited physical possibilities, types of hemodynamics, types of constitution, types of temperament.

Актуальність проблеми

Інтеграція в суспільство осіб з обмеженими фізичними можливостями, їх валеопсихологічна та педагогічна підтримка є обов'язковою складовою валеологічної політики, особливо в умовах сучасної системи освіти, оскільки ставлення до людини з особливими фізичними потребами багато в чому є показником рівня цивілізованого демократичного устрою держави. Актуальність проблеми й організації навчання осіб з обмеженими фізичними можливостями обумовлена її масштабністю. Врахування особливостей фізіологічних та психологічних показників, що включає в себе типологічні показники та їх розподіл, дає можливість для розробки та планування індивідуальних програм оздоровлення з метою покращення якості життя, психолого-педагогічної, соціальної та валеологічної підтримки осіб з обмеженими фізичними можливостями.

Постановка проблеми

З метою вивчення розподілу типологічних показників у осіб з обмеженими фізичними можливостями (ОФМ) в різних умовах навчання проводилося дослідження на базі кафедри валеології філософського факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна та спеціальної гімназії-інтернату для сліпих дітей ім. В.Г. Короленка.

Шляхи вирішення проблеми

З літературних джерел відомо, що типи кровообігу обумовлюють специфіку реакції організму на ортостатичне й фізичне навантаження. Проведене нами вивчення типологічних особливостей системної гемодинаміки учнів і студентів з обмеженими фізичними можливостями й здорових студентів виявило наступні результати (рис. 1).

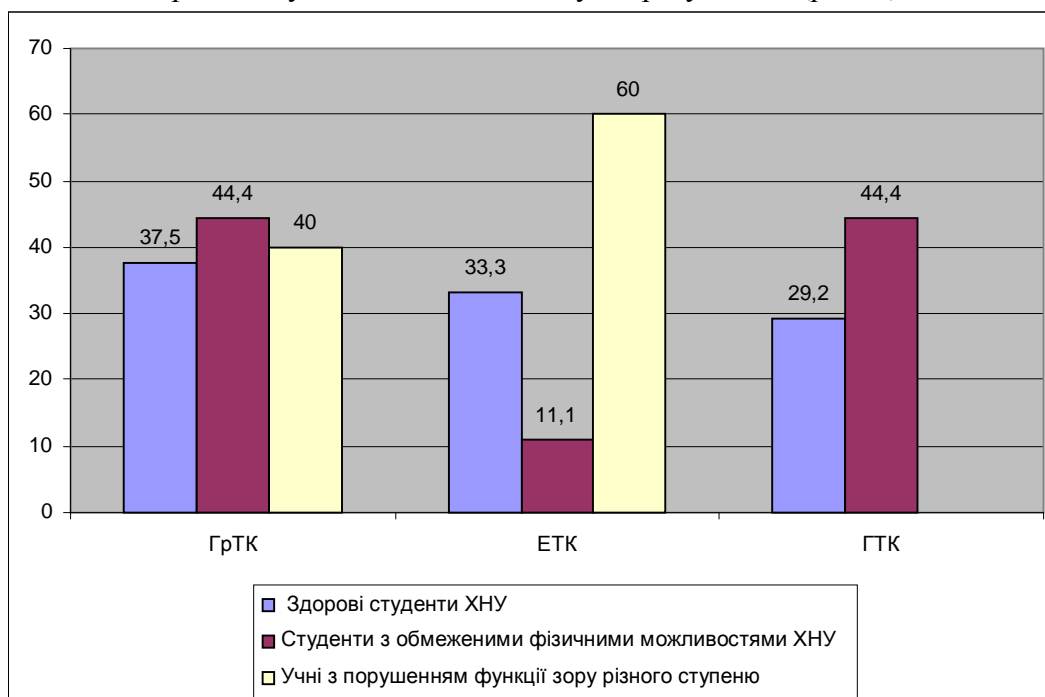

Рис. 1. Типи кровообігу обстежених студентів й учнів

У ході дослідження нами було встановлено, що в учнів гімназії сліпих розподіл показників гемодинаміки має направленість у бік ЕТК — 60%, а в решти обстежених учнів гіперкінетичний тип. Аналізуючи результати в учнів з вадами зору було виявлено відсутність гіпокінетичного типу кровообігу, найбільш економного в роботі міокарду. Це може бути передумовою для адаптаційних зрушень в їх організмі у майбутньому. Слід відзначити досить високий відсоток гіпокінетичного типу кровообігу серед студентів ХНУ з обмеженими фізичними можливостями (44,4%), тоді як серед здорових студентів цей тип кровообігу спостерігається менше, ніж у третини обстежених. У здорових студентів та у студентів з обмеженими фізичними можливостями виявлено направленість кровообігу в бік гіперкінетичного, найменш економічного режиму, при якому компенсаторні можливості обмежені. При цьому типі гемодинаміки має місце висока активність симпатoadреналової системи. Знайдено статистично достовірні відмінності рівня еукінетичного (середнього) типу кровообігу серед студентів з обмеженими фізичними можливостями та учнів з вадами зору ($p=0,01$) за непараметричним коефіцієнтом кореляції Спірмена. Статистична значимість ($p=0,05$) спостерігається між показниками ЕТК і в групах студентів.

Аналіз типів конституції в обстежених групах

Конституція — це сукупність функціональних і морфологічних особливостей організму, що склалися на основі спадкових і набутих властивостей, які визначають своєрідність реакції організму на зовнішні й внутрішні подразники.

Ця характеристика конкретної людини залишається постійною протягом всього його життя, тобто вона не має вікової періодизації. З факторів зовнішнього середовища, під впливом яких реалізуються особливості конституції (соціально-економічні умови, харчування, перенесені хвороби, заняття фізичною культурою і спортом), особливо в дитячому та підлітковому віці. Вона, як узагальнена морфофункціональна характеристика індивідуума, відображає особливості не тільки статури, а й психічної діяльності, метаболізму та функціонування вегетативних систем, адаптаційних, компенсаторних і патологічних реакцій людини.

Якщо розглядати весь спектр життєвих домінант та установок, то, у кінцевому результаті, вони детерміновані нашою конституцією: потреби, здібності, інтереси, бажання, спокуси, проблеми алкоголізму, куріння, наркоманії мають генетичну компоненту при всій значущості середовища і виховання в цих питаннях. Всі проблеми схильності або не схильності до хвороб — теж конституційно детерміновані, так як і особисті переваги в способі життя, духовних установках, психічному світі знань, емоцій і волі, поведінці, коханні та ненависті, сексуальному потенціалі.

Генотипічно астеник ніколи не стане гіперстеником і, навпаки. Середовище лише модифікує наш конституційний потенціал у рамках: конституція — генетично стійка, стабільна, а фенотип — лише модифікується, змінює конституцію в межах геномних законів реагування.

На діаграмі (рис. 2) видно, що астеничний тип конституції є переважаючим у більшій половини обстежених студентів й учнів з вадами функції зору.

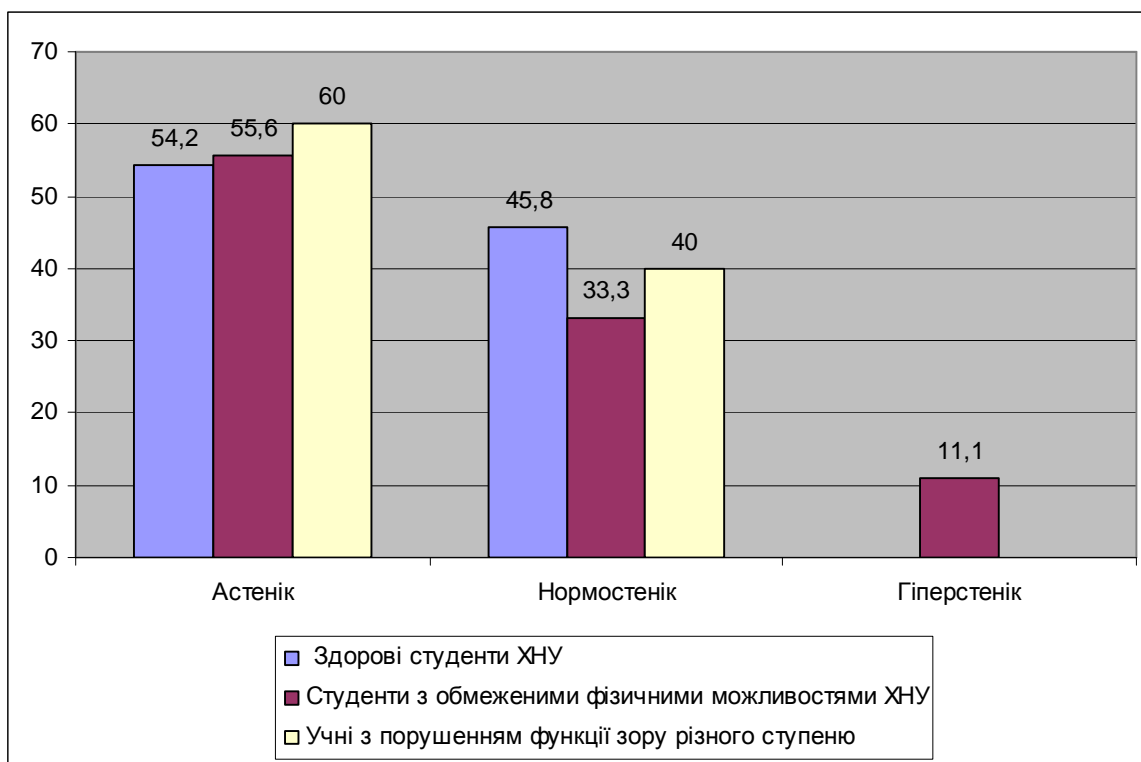

Рис. 2. Показники типів конституції в обстежених групах (%)

Слід зазначити, що в обстежених учнів спостерігається зсув типу конституції в бік нормостеничного, але він статистично не значимий. Також, серед учнів гімназії сліпих та серед групи здорових студентів не виявлено жодного гіперстеничного типу конституції. Індивіди з даним типом конституції спостерігались лише серед студентів з обмеженими фізичними можливостями (11,1%).

Дослідження індексу функціональних можливостей Баєвського – Берсенєвої

Перехід від здоров'я до хвороби, від норми до патології є процесом поступового зниження ступеня адаптації організму до умов навколишнього середовища. Індикатором адаптаційного потенціалу організму служить система кровообігу. Для оцінки функціональних можливостей організму в цілому розраховується адаптаційний потенціал (АП) за методом Р. М. Баєвського.

На рис. 3 наведені результати вивчення адаптаційного потенціалу обраної групи.

Розглядаючи отримані показники, можна зробити висновок про задовільну адаптацію організму всіх дітей з гімназії сліпих (рис. 3) до умов оточуючого середовища, що свідчить про достатні функціональні можливості їх організму.

Адаптаційний потенціал у групі студентів без вад здоров'я ХНУ досяг задовільної адаптації серед 62,5% обстежених, у той же час у 37,5 відсотків цих студентів спостерігається напруга адаптаційних механізмів. Серед груп обстежених не спостерігається незадовільної адаптації та її зриву

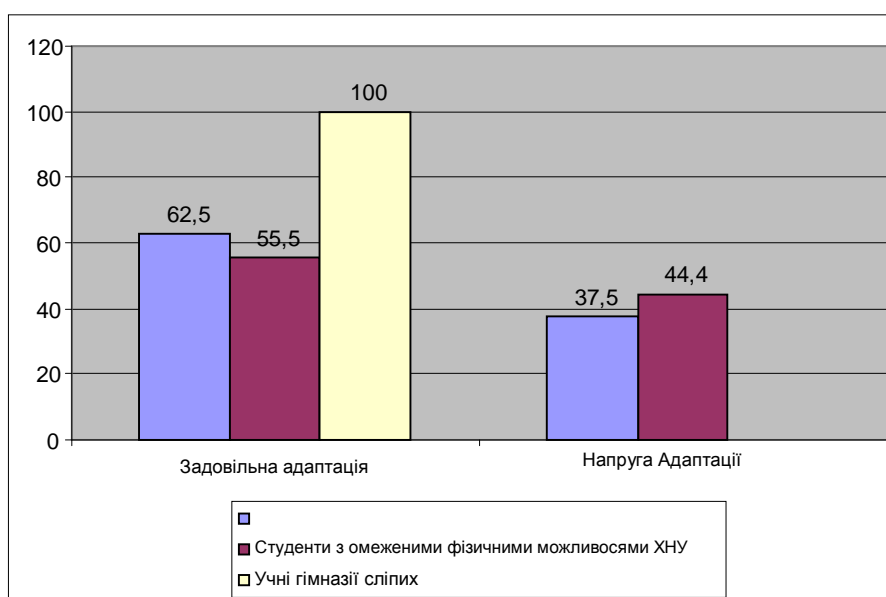

Рис. 3. Показники змін адаптаційного потенціалу в обстежених групах

За даними діаграми видно, що відсоток студентів із задовільною адаптацією більший ніж у студентів з обмеженими фізичними можливостями: у перших — 62,5%, а у других — 55,6%. Обстежених з напругою адаптаційних механізмів більше у групі студентів з обмеженими фізичними можливостями (44,4%) а у здорових — 37,5%. Таким чином гомеостатичні механізми підтримують на досить високому адаптаційному рівні функціональні системи та не допускають різких відхилень фізіологічних параметрів організму.

Характеристика варіативності поведінки обстеженої молоді за Г.Ю. Айзенком

Для опису варіативності людської поведінки Г.Ю. Айзенко використав три суперриси, виокремивши спочатку незалежні один від одного два основні фактори особистості: Е (екстраверсію – інтроверсію) і N (нейротизм — емоційну стабільність), які, поєднуючись, сприяють створенню чотирьох типів особистості. На думку Г.-Ю. Айзенка, ці риси є реальними параметрами, що характеризують особистість.

На діаграмі (рис. 4) наведено типи поєднання екстраверсії і нейротизму в трьох обстежених групах. Серед студентів з обмеженими фізичними можливостями та учнів з порушенням функції зору більшість (77,7% і 80% відповідно) мають холеричний тип темпераменту, який відповідає емоційно нестійкій особистості, мало критичній у стресових ситуаціях. Можливо імпульсивність та емоційна нестабільність пов'язана зі станом здоров'я обстежених та впливом лімбічної системи, що визначає мотивацію і вираження емоцій — з одного боку. З іншого боку, такі відмінності можуть бути спричинені процесами соціалізації та особливостями взаємодії із зовнішнім середовищем.

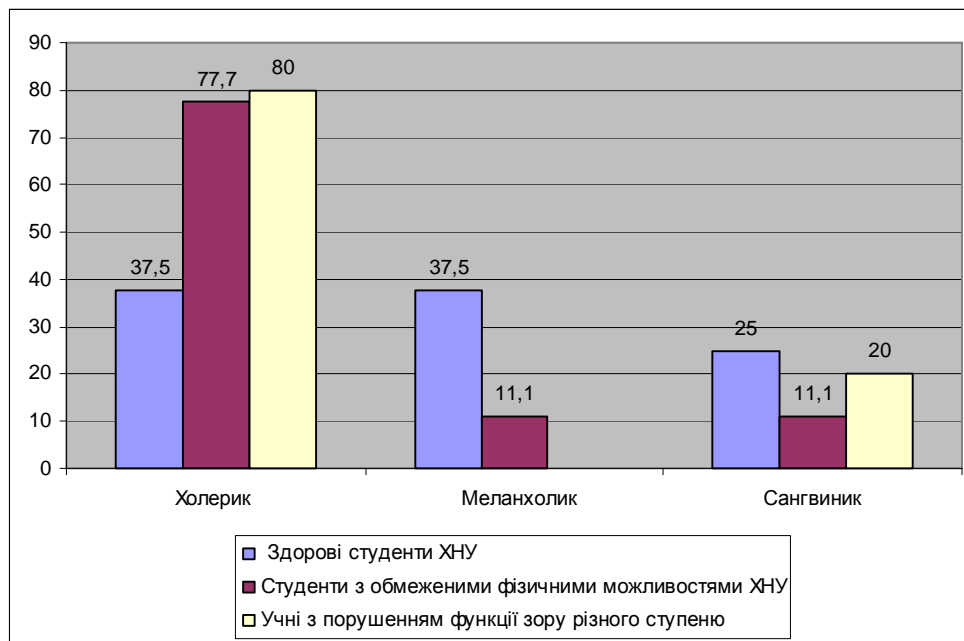

Рис.4. Типи темпераменту в обстежених групах, (%)

Аналіз розподілу типологічних показників обстеженої вибірки

Розглядаючи розподіл типологічних показників учнів спеціальної гімназії-інтернату для сліпих дітей ім. В.Г. Короленка (рис. 5), слід відзначити, що при 100% задовільному рівні адаптаційного потенціалу в них спостерігається рівний відсоток з астеничним типом конституції та еукінетичним типом кровообігу (60%), при тотожному значенні показників нормостенічного типу конституції та гіперкінетичного типу кровообігу. Відносно типу темпераменту нами було виявлено наступне: сангвінічний тип мають 20% обстежених, а 80% має холеричний тип темпераменту.

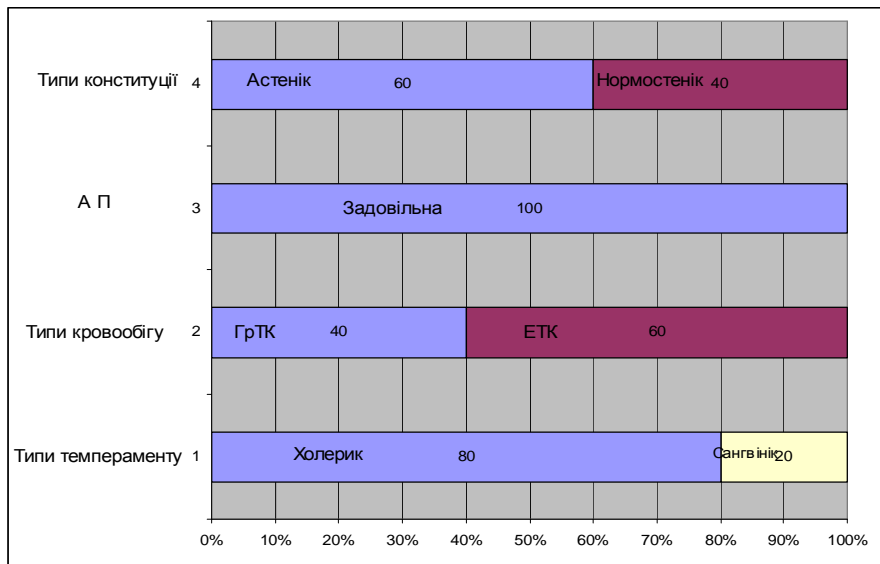

Рис. 5. Розподіл типологічних показників учнів спеціальної гімназії-інтернату для сліпих дітей ім. В.Г. Короленка

Переважає більшість обстежених студентів з обмеженими фізичними можливостями (ОФМ) має холеричний тип темпераменту, як і учні гімназії-інтернату, але серед них зустрічаються й індивіди з меланхолічним типом темпераменту. Аналіз розподілу типологічних показників студентів ХНУ ім. В.Н. Каразіна (рис. 6.), які мають різний рівень порушенням здоров'я, виявив статистично достовірний зв'язок типу конституції з типом кровообігу студентів: p (критерій хи-квадрат) 0,0477. Також у цій групі отримано статистично значимий зв'язок між типом конституції та адаптаційним потенціалом: чим ближче тип конституції до гіперстенічного, тим більше напруга адаптаційного потенціалу ($D = 0,60$, $p(D) = 0,03$). Не виявлено статистично значущих зв'язків адаптаційного потенціалу з типом кровообігу серед обстежених даної вибірки.

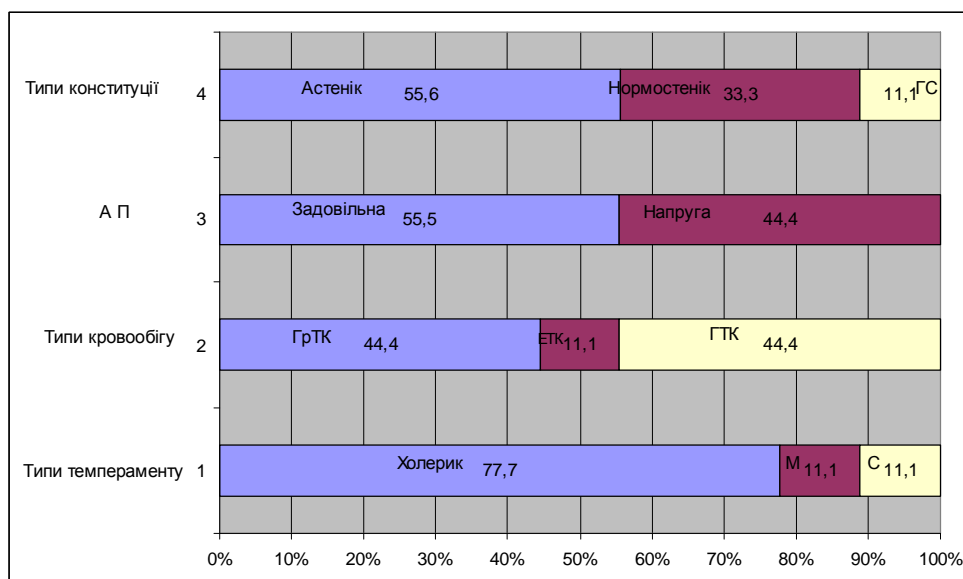

Рис. 6. Розподіл типологічних показників студентів з обмеженими фізичними можливостями ХНУ ім. В.Н. Каразіна

Аналізуючи результати обстеження здорових студентів ХНУ ім. В.Н. Каразіна (рис. 7), не було виявлено статистично значимих зв'язків типу конституції та типу кровообігу на відміну від студентів із ОФМ

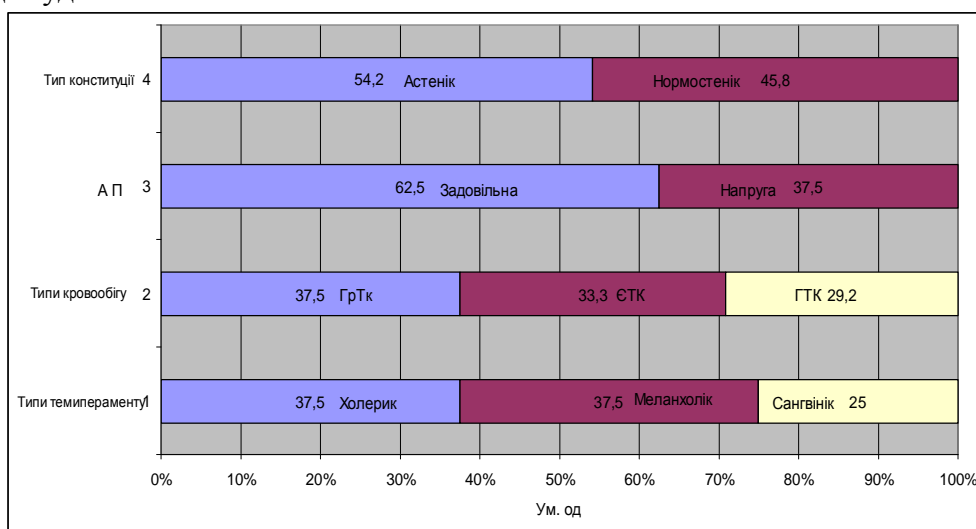

Рис. 7. Розподіл типологічних показників студентів без функціональних порушень здоров'я ХНУ ім. В.Н. Каразіна

Також не встановлено зв'язок між типом кровообігу та індексом оцінки функціональних можливостей організму (АП), як у випадку з вибіркою студентів з вадами здоров'я. В обох групах студентів при наближенні типу конституції до гіперстенічного співпадає статистично достовірний зв'язок (критерій хи-квадрат 0,1) підвищення напруги адаптаційного потенціалу.

Висновки

1. При 100% задовільному рівні адаптаційного потенціалу в учнів спеціалізованої гімназії спостерігається рівний відсоток з астенічним типом конституції та еукінетичним типом кровообігу (60%) з одного боку, з іншого — показники нормостенічного типу конституції та гіперкінетичного типу гемодинаміки.

2. Спостерігається відсутність в учнів з вадами зору гіпокінетичного типу кровообігу, найбільш економного в роботі міокарду. Це може у майбутньому стати передумовою для адаптаційних зрушень в їх організмі.

3. У здорових студентів і в студентів з обмеженими фізичними можливостями виявлено спрямованість гемодинаміки в бік гіперкінетичного, найменш економного режиму, при якому обмежені компенсаторні можливості міокарду.

4. Усі учні Харківської обласної спеціальної гімназії-інтернату для сліпих дітей ім. В.Г. Короленка до умов навколишнього середовища мають задовільну адаптацію, що свідчить про достатні функціональні можливості їх організму.

5. Задовільний рівень адаптаційного потенціалу в групі студентів без вад здоров'я вищий, ніж у студентів з обмеженими фізичними можливостями, але не є статистично достовірним.

6. Більшість осіб з обмеженими фізичними можливостями мають холеричний тип темпераменту, який відповідає емоційно нестійкій особистості.

7. Не встановлено статистично достовірного зв'язку між типом кровообігу та типом конституції серед учнів з вадами зору.

8. Виявлено статистично достовірний зв'язок типу конституції з типом кровообігу та між типом конституції й адаптаційним потенціалом у студентів з обмеженими фізичними можливостями. Не виявлено статистично значущих зв'язків адаптаційного потенціалу з типом гемодинаміки.

9. Не встановлено зв'язку типологічних показників у здорових студентів, за винятком статистичної тенденції підвищення напруги адаптаційного потенціалу при наближенні типу конституції до гіперстенічного

10. Виявлено необхідність врахування розподілу типологічних показників у осіб з обмеженими фізичними можливостями при розробці та плануванні індивідуальних програм оздоровлення, психолого-педагогічної, соціальної та валеологічної підтримки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Агаджанян Н.А., Учение о здоровье и проблемы адаптации / Агаджанян Н.А., Баевский Р.М., Берсенева А.П., Ставрополь: СГУ. — 2005. — 204 с.
2. Гончаренко М.С., Методическое пособие по валеологическим аспектам диагностики здоровья. Под ред. М.С. Гончаренко / Гончаренко М.С., Голоднюк Н.В., Иванова А.М., Макеев М.В. — Харьков: ХНУ им. В.Н. Каразина, 2007. — С. 36–42.
3. Граевская Н.Д., Спортивная медицина: Курс лекций и практические занятия. Учеб пособие / Н.Д. Граевская, Т.И. Долматова. — М.: Сов. спорт, 2004. — С. 92–93.
4. Дубровский В.И. Спортивная медицина: учеб. для студентов вузов обучающихся по пед. спец. / В.И. Дубровский. — 3-е изд., доп. — М.: Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2005. — С. 44–46.